

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

STATE SOCIAL POLICY

У статті досліджено соціальну політику України у порівнянні із соціальною політикою країн Європейського Союзу. Визначено, що основною ціллю соціальної політики країн ЄС нині є посилення соціального сектору. Встановлено, що наявність принципу субсидіарності на сучасному етапі розвитку є основною проблемою для посилення соціальної політики ЄС. З-поміж інших проблем, ідентифіковано основну – відсутність взаємодії між країнами-членами ЄС у соціальних питаннях. Щодо України, встановлено, що соціальний напрям співробітництва між Україною та ЄС полягає в адаптації національної соціальної політики до стандартів ЄС в частині проведення реформ системи страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики. Доведено, що здійснення реформ у соціальному напрямі необхідно реалізовувати у відповідності до програм ЄС шляхом залучення відповідних інститутів.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна нерівність, бідність, безробіття, соціальний захист, соціальне забезпечення.

In modern conditions of globalization, the priorities of human development and ensuring a high standard of living of the population are the main factors of human progress. Not a single state in the world has yet managed to achieve high indicators of the level and quality of life without a drastic increase in living standards and effective investments in human and social capital. The implementation of the state's social policy is based on meeting the material, cultural and spiritual needs of citizens. The goal of the social policy of the state in Ukraine in modern conditions is to ensure the standard of living of the population in accordance with the standards of the European Union. Social policy is a socio-historical phenomenon: it appeared together with the emergence of the state, is aimed at coordinating the joint activities of people and is a regulator of relations between social structures and social institutions, as well as between public and individual human life. In the work, the social policy of the state was investigated, in particular, the social policy of the EU countries and Ukraine was taken as an example. From the conducted research, it can be concluded that the main goal of the social policy of the EU today is to improve the acceptability of the EU in the eyes of the population through the strengthening of the social sector. Today, the existence of the principle of subsidiarity is the main problem for strengthening the social policy of the EU, limiting the competence of the EU in the field of social policy, primarily, stimulating the movement of the workforce. Also, the main problem in strengthening the social policy of the EU can be called the lack of interaction between its member countries on social issues. As for Ukraine, the social direction of cooperation between Ukraine and the EU consists in the adaptation of the national social policy. This refers to the implementation of reforms in the system of insurance, labor protection, health, pension provision, employment policy and other areas of social policy, in accordance with EU standards and the gradual achievement of the pan-European level of social security and protection of the population. The implementation of reforms in this direction must be implemented based on EU programs by involving EU institutions in this matter.

Key words: social policy, social inequality, poverty, unemployment, social protection, social security.

УДК 364.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-30>

Пашкуда Т.В.

к.е.н., старший викладач

кафедри економіки

та фінансів підприємства,

Державний торговельно-економічний

університет

Цибанюк І.О.

студентка,

Державний торговельно-економічний

університет

Pashkuda Tetiana

State University of Trade and Economics

Tsybanyuk Iryna

State University of Trade and Economics

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації пріоритети розвитку людини та забезпечення високого рівня життя населення є основними факторами загальнолюдського прогресу. Ще ні одній державі світу не вдавалося досягнути високих показників рівня та якості життя без кардинального підвищення життєвих стандартів й ефективних інвестицій у людський та соціальний капітал. Здійснення соціальної політики держави базується на задоволенні матеріальних, культурних і духовних потреб громадян. Метою соціальної політики держави в Україні у сучасних умовах є забезпечення рівня життя населення відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання сучасного стану соціальної політики держави досліджувало багато науковців, зокрема О.В. Бражко, М.Ф. Головатий, О.О. Давидюк, М.Б. Панасюкта, Г.С. Лопушняк, О.В. Макарова, О.С. Павлега, А.О. Сіленко, В.А. Коляденко, І.Ф. Прокопенко, Ю.О. Олійник та інші.

Проте, незважаючи на ґрунтовні дослідження теоретико-методологічних засад, залишається

поза увагою питання розвитку соціальної політики держави в рамках поглиблення євроінтеграційних процесів.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі сучасних тенденцій соціальної політики держав світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна політика є явищем суспільно історичним: вона з'являлася разом з виникненням держави, є спрямованою на узгодження спільної діяльності людей та є регулятором взаємовідносин між соціальними структурами і соціальними інститутами, а також між суспільним та індивідуальним життям людини. На сьогодні в Україні єдиний закон, який би визначав основні засади, мету та принципи соціальної політики відсутній. Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" одним із векторів визначає проведення пенсійної реформи та реформи системи соціального захисту, проте це реформування не приносить позитивних результатів і не покращує життя українців. Навпаки, за версією Bloomberg, у 2017 році Україна увійшла в десятку найбідніших країн світу. Гірші від України

справи лише у Венесуелі (перша сходинка), Аргентині, Південній Африці, Туреччині, Греції та Іспанії [3, с. 6].

Для оцінки соціальної ситуації, а також ефективності проведеної соціальної політики керівництвом Євросоюзу був прийнятий набір з наступних індикаторів, які включають себе: рівень безробіття; рівень безробіття серед молоді (у віці 15–24 років); частка молодих людей, які не працюють і не навчаються (у віці 15–24 років); соціальна нерівність (частка громадян за межею бідності); нерівномірність розподілу доходів (коефіцієнт Джині). Ці показники дозволяють оцінити ефективність соціальної політики та виявити основні напрямки для подальшого реформування даної галузі.

На перше січня 2021 року в ЄС проживало 512,6 млн. осіб, що на 1,1 млн. більше в порівнянні

з роком раніше. Протягом 2020 р. народилося 5,1 млн. чол. (майже на 90 тис. менше, ніж в 2019 р.), померло 5,3 млн. чол. (на 134,2 тис. менше, ніж в попередньому), що означає негативний природний приріст населення Союзу; зріст населення забезпечила міграція. Динаміка чисельності робочої сили за країнами ЄС відображена на рис. 1.

В 2021 р. в порівнянні з 2020 р. зайнятість в Євросоюзі зросла на 0,4% в Єврозоні та в ЄС-28 (+ 1,4% в річному численні).

Таким чином, у 2021 році в ЄС-28 було 237,9 млн. зайнятих, з яких 157,2 млн. ЄС-7 (найвищі показники, зареєстровані в обох зонах). Найбільше зростання зайнятості в порівнянні з попереднім кварталом був зафіксований в Румунії (+ 1,9%), на Мальті (+ 1,3%), в Португалії, Люксембурзі та

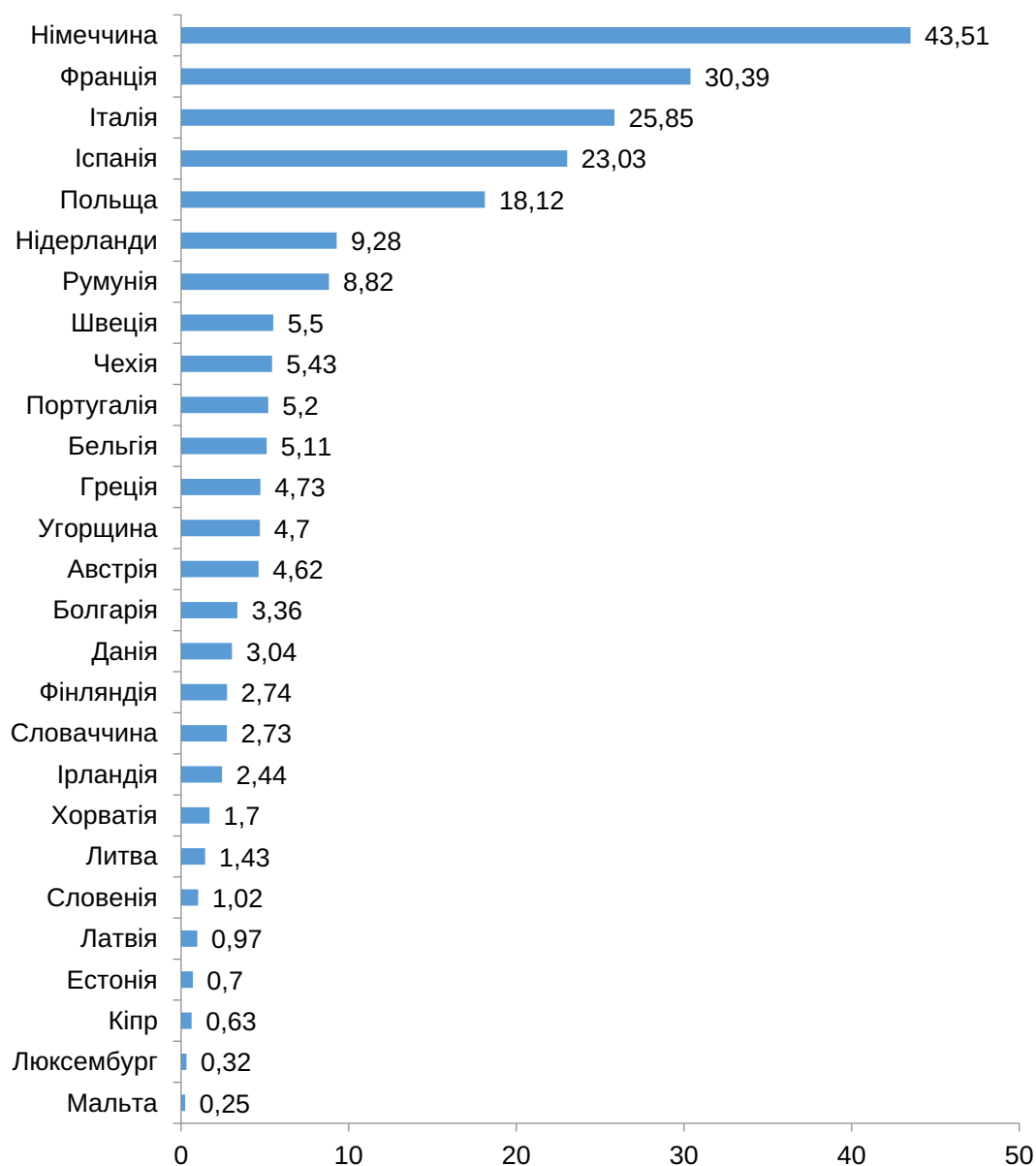

Рис. 1. Чисельність робочої сили в країнах ЄС за 2021 рік

Джерело: [15]

Хорватії (по + 1,0%). Рекордне зниження цього показника відбулося в Естонії (-1,4%), в Болгарії та Литві ситуація залишалася незмінною.

Безробіття в 2020 р. склало в ЄС-28 8,1% (збільшившись на 0,7% протягом року); це найвищий її рівень з листопада 2008 р. В цілому в Європі рівень безробіття зріс на 0,7% в порівнянні із 2019 роком.

В структурі соціального захисту в ЄС питання безробіття, що є також одним із напрямків захисту сфери доходів населення країн займає 6,6%. Проте усі інші сектори також пов'язані з цим напрямком (рис. 2).

Підсумовуючи можна зробити висновки, що рівень соціальної політики ЄС є досить високим. Соціальна політика направлена на захист населення країн-членів ЄС, зокрема значну увагу

приділено саме подоланню безробіття за економічного захисту населення.

Європейський Союз перебуває у дуже складній ситуації, оскільки стикається зі зростаючим націоналізмом у багатьох країнах-членах, наприклад, Польщі та Угорщині. Ситуація з виходом Великобританії також уповільнила розвиток ЄС. Тому посилення соціальної політики ЄС є сьогодні складним завданням, проте необхідним для інтеграційних процесів.

Комісія ЄС вже давно визнала необхідність вдосконалення співпраці в галузі соціальної політики. Останньою ознакою цього є Європейський стовп соціальних прав, який було запроваджено. За своїм змістом та цілями «Стовп» нагадує цілі, вже були представлені у 1990-х, проте не знайшли в той час місця для реалізації.

Таблиця 1

Динаміка рівня безробіття в країнах ЄС

Країна / група країн	Рівень безробіття, %			Чисельність, тис. осіб		
	2019	2020	лютий 2021	2019	2020	лютий 2021
ЄС	7,4	8,1	8,1	12 272	13 745	13 282
Європа	6,6	7,3	7,3	14 198	16 113	15 663
Бельгія	5,1	5,8	5,6	263	323	287
Болгарія	4,2	5,3	5,5	142	177	182
Чехія	2	3,1	3,2	106	167	172
Данія	5	6	6,1	152	182	182
Німеччина	3,4	4,6	4,6	1 507	2 005	2 021
Естонія	4,4	6,9	:	31	58	:
Ірландія	5,1	5,8	5,8	126	152	142
Греція	16,6	16,8	16,9	781*	769	:
Іспанія	13,8	16,2	16	3 228	3 745	3 716
Франція	8,1	7,8	7,9	2 425	2 497	2 335
Хорватія	6	7,6	7,1	107	140	126
Італія	9,6	9	:	2 479	2 391	:
Кіпр	6,4	7,3	6,8	29	48	31
Латвія	7,2	8,2	8,5	70	77	82
Литва	6,2	9,2	9,6	91	138	143
Люксембург	5,7	6,7	6,8	17	21	21
Угорщина	3,8	4,1	4,9	183	214	237
Мальта	3,7	4,4	4,4	10	12	12
Нідерланди	3	3,9	3,6	284	406	337
Австрія	4,4	5,8	5,7	200	246	260
Польща	3	3,2	3,1	508	553	531
Португалія	6,8	6,8	7,2	352	387	361
Румунія	3,9	5,2	:	358	461	:
Словенія	4,1	4,7	4,7	42	50	48
Словаччина	6	7	7,2	163	194	195
Фінляндія	6,8	8,1	:	189	225	:
Швеція	7,1	8,6	8,8	395	487	477
Ісландія	4,7	7,2	7,2	10	14	15

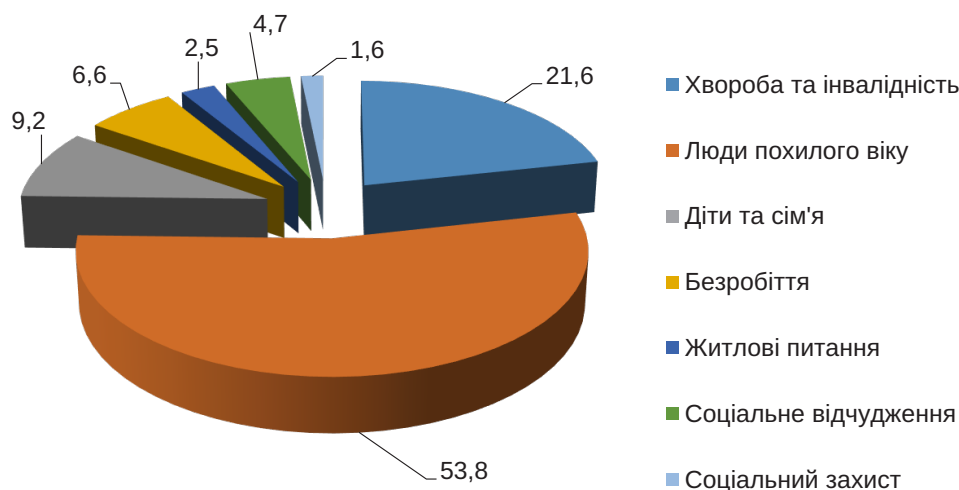

Рис. 2. Структура соціального захисту в ЄС

Джерело: [3]

Основною ціллю соціальної політики ЄС сьогодні є поліпшити прийнятність ЄС в очах населення через посилення соціального сектору. Сьогодні наявність принципу субсидіарності є основною проблемою для посилення соціальної політики ЄС. Він передбачає, що процес прийняття рішень не може бути делегований національними державами на союзний рівень без вагомих причин. Це означає обмеження компетенції ЄС в галузі соціальної політики, в першу чергу, стимулювання руху робочої сили.

Загалом посилення соціального виміру на рівні ЄС також сприяло б національному соціальному забезпеченню в державах-членах. В ЄС необхідна інтегрована, поглиблена система соціального захисту, оскільки розвиток світового ринку не покращив відносного становища тих, хто знаходиться в найслабшому становищі. У кращому випадку наднаціональна конкуренція, яку сприяє ЄС, створює ефективність та результативність, що приносить більше ресурсів для державної економіки та реформування соціального захисту. Однак розподіл плодів економічного зростання також вимагатиме політичного регулювання та управління на рівні ЄС. Але це лякає тих, хто розглядає ЄС як суто промоутера вільного єдиного ринку. Європейські компанії та деякі держави-члени виступають проти всіх ініціатив соціальної політики на рівні ЄС, оскільки вважають, що вони перевершують його повноваження. Отже, основа соціальних прав ЄС може залишатися лише декларацією, яка не призведе до відчутних результатів і не буде реалізована на повну можливість.

Якщо загальні принципи інтегрованої системи соціального захисту не можуть бути узгоджені на рівні ЄС, прийняття національних рішень із соціальної політики залишатиметься підпорядкованим прийняттю наднаціональних економічних рішень. Це не є успішною моделлю сталого

соціального розвитку для ЄС. Уряд ЄС повинен мати можливість сприяти соціальному забезпеченню також заради власної конкурентоспроможності та законності.

Комісія ЄС розглядає соціальний вимір у контексті економічного розвитку та зайнятості. У цій галузі ЄС має більше повноважень. Експертиза соціального захисту є частиною стратегії «Європа 2020», у якій також були визначені цілі соціальної політики, включаючи зменшення населення, що проживає під загрозою бідності, на 20 мільйонів.

На практиці реалізація цілей Соціального стовпа є відповідальністю держав-членів. Важливо, щоб Соціальний стовп повністю дотримувався існуючого в Договорі розподілу компетенцій, залишався у взаємодії з єдиним ринком та належним чином враховував субсидіарність, пропорційність та автономію соціальних партнерів. У цьому контексті, імплементаційні дії потрібно буде вживати на різних рівнях: європейському, національному, регіональному та/або місцевому. Отже, власність держав-членів та соціальних партнерів буде відігравати ключову роль соціального діалогу між країнами-членами ЄС у соціальних питаннях.

З такими акцентами роль ЄС у посиленні соціального виміру залишається другорядною. Узгоджені зусилля не можуть бути здійснені, оскільки національні позиції та інтереси країн різні. Соціальні профспілки занадто розкидані по країнах, щоб проводити європейську політику ринку праці разом. В інтересах роботодавців – запобігти європейським переговорам і дозволити компаніям переносити свою діяльність з однієї країни в іншу відповідно до ринкових умов [6].

Отже, цілі Соціального стовпа не можуть бути визначені як спільний європейський проект, оскільки соціальний стовп матиме реальний вплив лише завдяки сильній власності на рівні держав-членів. Тому основною проблемою у посиленні

соціальної політики ЄС можна назвати відсутність взаємодії між її країнами-членами у соціальних питаннях.

Соціальна політика відіграє важливу роль у будь-якому суспільстві, адже її ефективно здійснення забезпечує реалізацію невід'ємних прав кожної людини. Процес європейської інтеграції України вимагає, щоб усі аспекти політичного, економічного, соціального, культурного життя тощо були орієнтовані на європейські цінності. Питання соціальної політики також не є винятком. Загалом соціальна політика ЄС більшою мірою належить до компетенції держав-членів. Однак певні питання все ж регулюються Союзом, і саме ці аспекти мають бути імplementовані в законодавство України.

Соціальний захист сектору доходів населення в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги. Найпершим видом соціального захисту, встановленим законодавством України, є мінімальний розмір заробітної плати. На практиці її величина не може досягти прожиткового мінімуму і ледве забезпечує виживання людини (рис. 3).

Також зі зростання мінімальної заробітної плати населення України відбулися зміни в соціальному забезпеченні пенсіонерів (рис. 4).

Аналізуючи інформацію з рис. 3 та рис. 4 ми бачимо, що збільшення рівнів соціального захисту збільшується, проте дуже повільно. Загалом

основною проблемою соціального захисту та рівня соціальних гарантій в Україні є саме низьке їх забезпечення.

На сьогоднішній день основний документ, що є правовою основою для співпраці України та ЄС – це Угода про асоціацію. Сектор «Соціальна політика» регулює глава 21 Угоди «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей». Угода передбачає здійснення заходів шляхом досягнення таких цілей:

- покращення якості людського життя;
- протистояння спільним викликам, зокрема глобалізації та демографічним змінам;
- збільшення кількості й покращення якості робочих місць із гідними умовами праці;
- сприяння розвитку соціальної та юридичної справедливості в контексті реформування ринку праці;
- сприяння створенню на ринку праці таких умов, які б поєднували гнучкість і захищеність;
- покращення рівня забезпечення охорони здоров'я й безпечних умов праці, зокрема, шляхом проведення навчання і тренінгів з питань охорони здоров'я та безпеки праці, сприяння реалізації превентивних заходів, запобігання ризикам великих аварій та управління токсичними хімічними речовинами, а також обмін доброю практикою й результатами досліджень у цій сфері;
- посилення рівня соціального захисту та модернізації систем соціального захисту, зокрема щодо якості, доступності й фінансової стабільності;
- скорочення бідності й посилення соціальної єдності тощо [6].

Отже, можна стверджувати, що відповідні положення є основними орієнтирами у становленні соціальної політики України в контексті євроінтеграції.

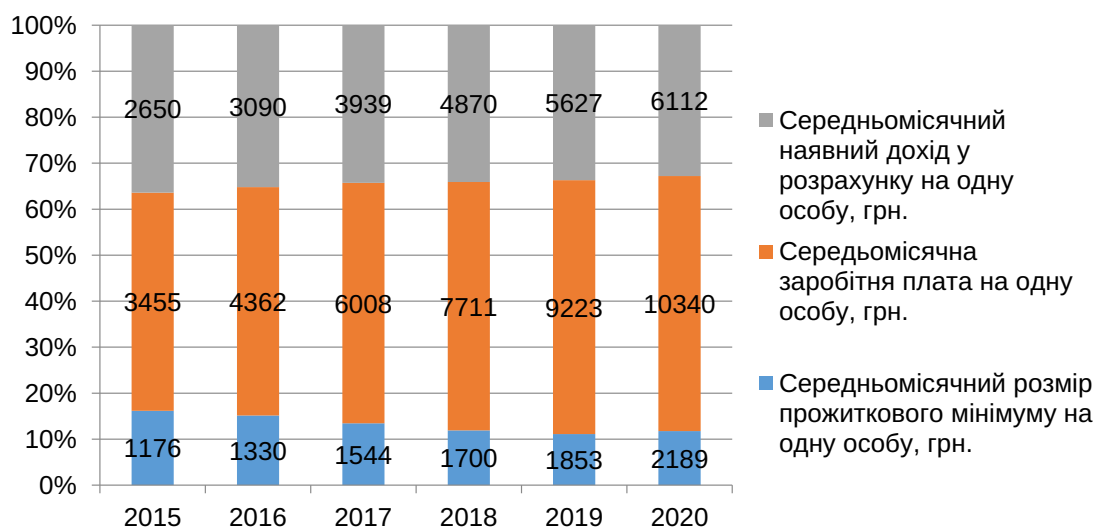

Рис. 3. Середні показники доходів у розрахунку на одну особу в Україні за період 2015–2020 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [11]

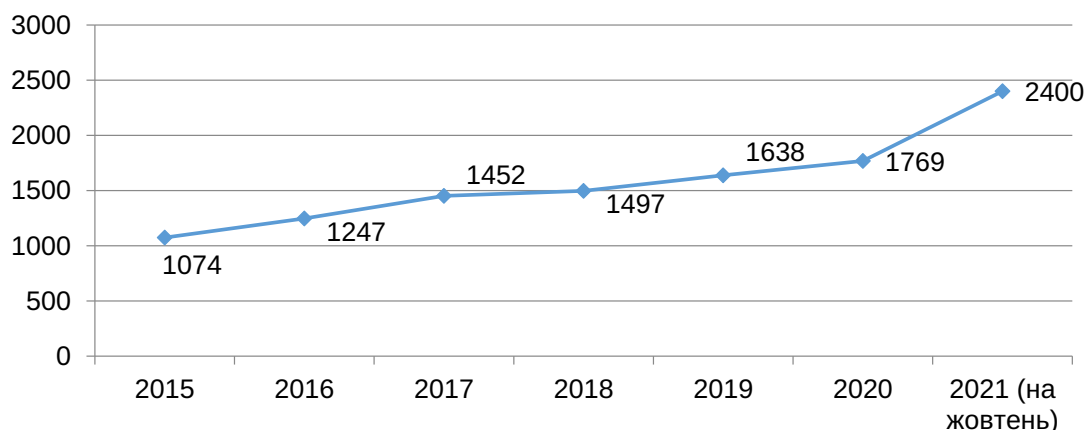

Рис. 4. Динаміка мінімальної пенсії в Україні за період 2015–2021 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [11]

Основною метою соціальної політики ЄС є досягнення високого рівня зайнятості без підризу конкурентоспроможності. Досягнення цієї мети потребує прийняття нової скоординованої стратегії зайнятості, яка базується на керівних принципах ЄС, які кожного року стають основою національної програми зайнятості усіх країн-членів і доповнюються горизонтальними цілями [6].

Зважаючи на те, що згадані принципи можна реалізувати і в Україні, розглянемо їх детальніше:

- працевлаштування та підвищення професіоналізму: запобігання тривалому безробіттю, а також безробіттю серед молоді. Реалізація відповідного принципу можлива за умови надання державної допомоги особам, які є безробітними відповідно до їхніх професійних і соціальних інтересів;

- адаптація вітчизняних компаній та їх персоналу до змін, які відбуваються у світі, зокрема у технологічному, індустріальному секторах, а також виникнення нових видів послуг і товарів тощо. Необхідним для його реалізації є покращення колективно-договірного регулювання оплати праці, наприклад, можна закріпити на законодавчому рівні поширення норм галузевих угод на організації різних форм власності, які належать до певної галузі за виробничою ознакою;

- підприємництво: основою є створення нових робочих місць з наявністю ефективного клімату для підприємців, щоб мати змогу наймати на роботу більшу кількість працівників. Цей принцип стосується розвитку новостворених та старих компаній. Він заохочує розвиток нових форм зайнятості (включно самозайнятість) і створення умов співробітництва між підприємствами та органами місцевої влади [6].

- рівні можливості: полягає у рівності чоловіків і жінок до праці, усуненні дискримінації. На державу покладено обов'язок забезпечення рівних можливостей та підвищення відсотку працевлаштування осіб жіночої статі. Необхідно зауважити,

що гендерне питання є основним у соціальній політиці ЄС [6].

Висновки з проведеного дослідження.

У роботі було досліджено соціальну політику держави, зокрема взято за приклад соціальну політику країн ЄС та України. З проведеного дослідження можна зробити висновок, що основною ціллю соціальної політики ЄС сьогодні є поліпшити прийнятність ЄС в очах населення через посилення соціального сектору. Сьогодні наявність принципу субсидіарності є основною проблемою для посилення соціальної політики ЄС. обмеження компетенції ЄС в галузі соціальної політики, в першу чергу, стимулювання руху робочої сили. Також основною проблемою у посиленні соціальної політики ЄС можна назвати відсутність взаємодії між її країнами-членами у соціальних питаннях.

Щодо України, соціальний напрям співробітництва між Україною та ЄС заключається у адаптації національної соціальної політики. Тут мається на увазі проведення реформ системи страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики, відповідно до стандартів ЄС і поступовому досягненні загальноєвропейського рівня соціального забезпечення й захисту населення. Проведення реформ у такому напрямі необхідно реалізовувати спираючись на програми ЄС шляхом залучення інститутів ЄС у даному питанні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гордєєв Д.В. Соціальна політика України в контексті євроінтеграції: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск № 2/2019. С. 272–274.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 29.10.2022).

3. Черняєва А.О. Мінімальні норми державного регулювання доходів домогосподарств: ефектив-

ність та удосконалення. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск № 2–1 (45) 2018. С. 13–17.

4. Офіційний сайт European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/> (дата звернення: 29.10.2022).

5. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення : монографія. Житомир : Полісся, 2015. 564 с.

6. Biljana Tashevska. Social expenditure in the European countries. URL: https://www.researchgate.net/publication/339146149_Social_expenditure_in_the_European_countries (дата звернення: 29.10.2022).

7. Social policy in the European Union: state of play 2020. URL: [https://www.etui.org/sites/default/files/2020-12/Social%20policy%20in%](https://www.etui.org/sites/default/files/2020-12/Social%20policy%20in%20) (дата звернення: 29.10.2022).

8. Назарова Г.В, Гончарова С.Ю., Сотнікова Ю.В. Соціальна економіка : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 285 с.

9. Атаманюк Р.Ф., Атаманюк Е.А. Соціальна економіка : навчальний посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 203 с.

10. Ніколаєць К.М. Соціальна політика в Україні (у 90-х роках ХХ ст.) : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 296 с.

REFERENCES:

1. Hordieiev D.V. (2019) Sotsialna polityka ukrainy v konteksti yevrointehratsii: problemy ta perspektyvy [Social policy of Ukraine in the context of European integration: problems and prospects]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, vol. 2/2019, pp. 272–274. (in Ukrainian)

2. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Cherniaieva A.O. (2018) Minimalni normy derzhavnoho rehuliuвання dokhodiv domohospodarstv: efektyvnist ta udoskonalennia [Minimum norms of state regulation of household incomes: effectiveness and improvement]. *Naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Biznes-navihator»*, vol. 2–1 (45) 2018, pp. 13–17. (in Ukrainian)

4. Ofitsiynyi sait European Parliament [Official website of the European Parliament]. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines>.

5. Melnychuk D.P. (2015) Liudskyi kapital: priorytety modernizatsii suspilstva u konteksti polipshennia yakosti zhyttia naseleennia : monohrafiia [Human capital: priorities of modernization of society in the context of improving the quality of life of the population: monograph.]. Zhytomyr: Polissia, 564 p. (in Ukrainian)

6. Biljana Tashevska. Social expenditure in the European countries. Available at: https://www.researchgate.net/publication/339146149_Social_expenditure_in_the_European_countries.

7. Social policy in the European Union: state of play 2020. Available at: [https://www.etui.org/sites/default/files/2020-12/Social%20policy%20in%](https://www.etui.org/sites/default/files/2020-12/Social%20policy%20in%20).

8. Nazarova H.V, Honcharova S.Iu., Sotnikova Yu.V. (2018) Sotsialna ekonomika: navchalnyi posibnyk [Social economy: study guide]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia, 285 p. (in Ukrainian)

9. Atamaniuk R.F., Atamaniuk E.A. (2020) Sotsialna ekonomika: navchalnyi posibnyk [Social economy: study guide]. Lviv: Novyi Svit-2000, 203 p. (in Ukrainian)

10. Nikolaiets K.M. (2016) Sotsialna polityka v Ukraini (u 90-kh rokakh KhKh st.) : monohrafiia [Social policy in Ukraine (in the 90s of the 20th century): monograph]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 296 p. (in Ukrainian)